

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**ПРОТИДІЯ ФІНАНСОВИМ
ШАХРАЙСТВАМ**

**Робоча програма
для студентів усіх спеціальностей
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 347.73(07.034)

П83

Укладач С. В. Юшко

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.

Протокол № 1 від 29.08.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Протидія фінансовим шахрайствам : робоча програма для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 50 с.

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за темами. Вміщено плани лекцій та семінарських занять, матеріали для закріплення знань (завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), критерії оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими має володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня.

УДК 347.73(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Злочинна шахрайська діяльність окремих осіб чи спеціально організованих груп, яка спрямована на посягання на власність, суттєво зростає в умовах динамічного розвитку інформаційних систем, комп'ютерних та інтернет-технологій. Сьогодні важко назвати сферу, яку б шахраї обійшли стороною: під їхнім прицілом перебувають банківська система та ринок страхування, реальна економіка та публічні фінанси. Найбільш уразливою категорією осіб, що потерпає від дій зловмисників, є пересічні громадяни. Постійне вдосконалення технологій, якими оперують злочинці, використання нових, нетрадиційних способів вчинення шахрайств вимагає цілеспрямованого вивчення цієї практики, тим паче, що чинне законодавство суттєво відстає від криміногенних реалій і не забезпечує повноцінного захисту прав та інтересів як самої держави, так і суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

Навчальна дисципліна "Протидія фінансовим шахрайствам" є вибірковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "магістр" за всіма спеціальностями.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять, самостійної роботи, консультацій із провідними викладачами. Лекційна форма навчання поєднується з різними видами семінарських занять. З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів застосовуються сучасні методи навчання, зокрема: ділова гра, проблемні лекції, міні-лекції, мозкові атаки, семінари-дискусії, робота в малих групах, презентації, метод Дельфі тощо. Важливою умовою якісного засвоєння навчального матеріалу є самостійна робота студентів з економічною літературою, нормативними актами, ресурсами мережі інтернет, виконання передбаченого переліку завдань під методичним керівництвом викладача. Індивідуально-консультативна робота здійснюється за затвердженим кафедрою графіком у формі індивідуальних і групових занять.

Результатом опанування дисципліни є формування предметних, професійних, когнітивних та особистих компетентностей студентів, що дозволяють виявляти ознаки фінансових шахрайств з боку окремих осіб чи груп осіб та ефективно їм протидіяти.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: усі	Вибіркова
Змістових модулів – 1	Спеціальність: усі	Рік підготовки
		1-й
Семестр		
2-й		
Загальна кількість годин: 150		Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4		Освітній ступінь: магістр
	Семінарські	
	20 год	
	Самостійна робота	
	110 год.	
	Вид контролю	
		залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить 27 %: 73 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування в майбутніх фахівців теоретичних знань щодо сутності фінансових шахрайств та особливостей їхнього прояву в різних сферах економічної діяльності, опанування практичних способів протидії злочинним діям шахраїв.

Завдання навчальної дисципліни – вивчити:

характерні особливості, форми та види шахрайств;

обставини, що зумовлюють вчинення шахрайств;

особливості вчинення шахрайств у банківській і страховій сферах;

специфіку прояву шахрайських дій у діяльності підприємств;

корупційні методи шахраїв у бюджетно-податковій сфері;

основні підходи до фальсифікації фінансової звітності;

технології заволодіння коштами способом фінансової піраміди;

способи протидії фінансовим шахрайствам;
види відповідальності за вчинення фінансових шахрайств.

Об'єктом вивчення є процес вчинення фінансових шахрайств у різних сферах економічної діяльності й ефективні способи протидії їм.

Предметом дисципліни є теоретичні та методичні засади вчинення фінансових шахрайств.

Вивчення цієї навчальної дисципліни базується на засвоєнні блоку дисциплін гуманітарного та професійного циклів, таких, як: "Історія економіки й економічної думки", "Макроекономіка", "Мікроекономіка", "Гроші та кредит", "Фінанси".

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних і семінарських занять. Велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має також самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

сутність та ознаки шахрайства;

наявні класифікації фінансових шахрайств;

мотиви шахраїв;

основні підходи до вчинення шахрайств;

специфічні особливості вчинення шахрайств у різних сферах економічної діяльності;

способи виявлення й уникнення фінансових шахрайств;

цілі та способи шахрайств із фінансовою звітністю;

економічні та соціальні наслідки вчинення шахрайств;

відповідальність за вчинення шахрайств за законодавством різних країн світу;

вміти:

виявляти ознаки шахрайських дій з боку окремих осіб чи груп осіб;

пропонувати ефективні способи захисту від шахрайств для різних груп суб'єктів;

виявляти наявність фальсифікацій у фінансовій звітності суб'єктів господарювання.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 2.1.

**Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення
навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
ПФШ*1	Здатність аналізувати та оцінювати вітчизняний й закордонний досвід становлення та розвитку знань про фінансові шахрайства та встановлення відповідальності за їх скоєння	Аналізувати та давати оцінку вітчизняному й закордонному досвіду становлення та розвитку знань про фінансові шахрайства
		Працювати з нормативно-правовою базою з питань встановлення відповідальності за скоєння шахрайств
		Давати оцінку світовому досвіду заволодіння коштами способом створення фінансової піраміди
ПФШ*2	Здатність до виявлення ознак шахрайських дій з боку окремих осіб чи груп осіб та запровадження ефективних способів протидії їм	Виявляти фінансові шахрайства в банківській сфері та пропонувати способи протидії їм
		Виявляти фінансові шахрайства у сфері страхування та пропонувати способи їх уникнення
		Виявляти фінансові шахрайства в діяльності підприємств і пропонувати способи протидії їм
		Виявляти фінансові шахрайства в бюджетно-податковій сфері та пропонувати способи боротьби зі зловживаннями з боку окремих осіб чи груп осіб
ПФШ*3	Здатність до виявлення ознак фальсифікацій у фінансовій звітності економічних суб'єктів	Виявляти наявність фальсифікацій у фінансовій звітності суб'єктів господарювання

**Примітка.* Протидія фінансовим шахрайствам.

Структуру складових професійних компетентностей та їхнього формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. А.1 додатка А.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сутність шахрайства та його ознаки

1.1. Поняття шахрайства.

Етимологія терміна "шахрайство". Підходи до визначення сутності шахрайства. Тлумачення сутності шахрайства в законодавстві окремих країн світу. Об'єктивна та суб'єктивна сторони шахрайства.

1.2. Характерні ознаки й особливості шахрайства.

Характерні ознаки шахрайства. Місце шахрайства серед злочинів проти власності. Відмінність шахрайств від інших злочинів.

1.3. Психологічний механізм реалізації злочинного діяння (діяльності). Мотивація шахрайства.

"Трикутник шахрайства". Обставини, що зумовлюють вчинення шахрайств. Фінансовий тиск. Тиск вад і згубних звичок. Тиск, пов'язаний із роботою. Інші види тиску зовнішніх обставин.

1.4. Форми та види шахрайства.

Обман і зловживання довірою як основні форми шахрайства. Класифікація обману. Сутність обману за змістом і за формою. Активний і пасивний обман. Особливості використання прийому "зловживання довірою". Традиційні та нові види шахрайства: шахрайство під час укладання угод купівлі-продажу, циганський гіпноз, ігрове шахрайство, шахрайство на ринку цінних паперів, шахрайство у сфері вексельних відносин, шахрайство у сфері обігу житла, шахрайство у сфері страхових послуг, шахрайство у сфері працевлаштування, інвестиційне шахрайство, інтернет-шахрайство, шахрайство з використанням "ляльки", фармазонство та інші.

1.5. Фінансові шахрайства як різновид шахрайств.

Сутність фінансових шахрайств. Загальна характеристика фінансових шахрайств за сферами вчинення злочинів.

Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм

2.1 Фінансові шахрайства в банках та їхні класифікації.

Сутність фінансових шахрайств у банках та особливості їхнього вчинення. Класифікації вчинення шахрайств у банківській сфері.

2.2. Характеристика шахрайств у банківській сфері за суб'єктом їх вчинення.

Шахрайства, вчинені працівниками банківської установи. Шахрайства, вчинені власниками та керівниками банку. Шахрайства, вчинені клієнтами банку. Шахрайства, вчинені третіми особами.

2.3. Шахрайства, вчинені працівниками банківської установи, та способи протидії їм.

Шахрайства під час розрахунково-касового обслуговування. Шахрайства в кредитному відділі. Шахрайства з ресурсами та цінними паперами. Фальсифікація залишків у картках бухгалтерського обліку. Шахрайства з валютними операціями. Основні прийоми протидії шахрайствам, які вчиняються працівниками банку.

2.4. Шахрайства клієнтів банку з кредитами та способи запобігання їм.

Способи шахрайського отримання кредитів. Фальсифікація документів. Використання фіктивних підприємств. Застосування "дутих" застав. Хибна заява про смерть. Зловживання під час використання банківських гарантій та поручительств. Інші способи обману.

2.5. Шахрайства, вчинені третіми особами, та способи забезпечення від них.

Шахрайства з банківськими картками. Розкрадання з використанням електронно-обчислювальних машин, телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж та систем. Поняття скімінгу, кеш-трепінгу, кардінгу, фішингу.

2.6. Політика запобігання шахрайству банку.

Політика запобігання шахрайству українських банків. Мета, завдання й об'єкти політики. Способи боротьби із шахрайством.

Тема 3. Фінансові шахрайства у сфері страхування

3.1. Сутність та класифікація шахрайств у сфері страхування.

Поняття страхового шахрайства. Мотиви його вчинення. Класифікація шахрайств у сфері страхування. Прояви розвитку страхового шахрайства залежно від стадії розвитку страхового ринку.

3.2. Учасники страхового ринку та їхня характеристика.

Страхові компанії. Страхові посередники. Страхувальники. Професійні оцінювачі ризиків і збитків. Органи контролю за страховою діяльністю.

3.3. Характеристика шахрайств у сфері страхування за суб'єктом їх вчинення. Характерні риси страхових шахраїв.

Шахрайства, вчинені страховими компаніями. Шахрайства, вчинені працівниками страхових компаній та пов'язаними з ними організаціями. Шахрайства, вчинені страхувальниками. Типи та характеристика страхових шахраїв.

3.4. Способи виявлення та уникнення страхових шахрайств.

Загальні способи виявлення шахрайських дій у сфері страхування. Індикатори наявності шахрайських схем. Основні заходи протидії страховим шахрайствам. Самозахист. Попередження страхових зловживань. Співпраця й обмін інформацією між страховиками, органами нагляду та детективними агентствами. Формування груп для дослідження та класифікації страхових злочинів і боротьби з ними.

3.5. Громадські організації для боротьби зі страховими шахрайствами.

Місце громадських організацій окремих країн світу в боротьбі зі страховим шахрайством і мінімізація фінансових втрат суб'єктів страхової системи. Досвід США, Великобританії, Канади, Австралії та інших країн.

Тема 4. Протидія шахрайствам у діяльності підприємства

4.1. Шахрайства в діяльності підприємства: сутність та особливості.

Шахрайські операції на підприємствах та основні мотиви їхнього вчинення. Відмінні риси шахрайств, вчинених на підприємствах.

4.2. Характеристика шахрайств у діяльності підприємств за суб'єктом їхнього вчинення.

Шахрайства, вчинені найманими працівниками. Шахрайства з боку керівників і менеджерів. Шахрайства з боку партнерів. Шахрайства з боку замовників (клієнтів).

4.3. Шахрайства найманих працівників та способи протидії їм.

Типові шахрайства з боку найманих працівників: крадіжки, підробка документів, змова з постачальниками чи клієнтами, підміна товарів тощо. Основні прийоми протидії шахрайствам, які вчиняються працівниками підприємства.

4.4. Шахрайства з боку постачальників і клієнтів та способи їхнього уникнення.

Типові шахрайства з боку постачальників: підробка документів, постачання бракованих товарів (продукції), співпраця на умовах попередньої

оплати за відсутності реальних намірів контрагента до співпраці тощо. Типові шахрайства з боку клієнтів: несплата за поставлений товар, отримання оплати за невиконану роботу тощо. Основні прийоми протидії шахрайствам, які вчиняються постачальниками та клієнтами.

4.5. Шахрайства з боку керівників і менеджерів підприємства та способи їхнього виявлення.

Типи шахрайств з боку керівників і менеджерів: фальсифікація документів, приписки, зловживання тощо. Способи виявлення зловживань з боку керівників і менеджерів підприємства.

4.6. Внутрішній аудит як спосіб запобігання шахрайству на підприємстві.

Базові засади функціонування служби внутрішнього аудиту. Об'єкти аудиту. Права й обов'язки аудиторів. Аудиторський висновок.

Тема 5. Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження

5.1. Фальсифікація фінансової звітності.

Економічна природа фальсифікації фінансової звітності. Ознаки шахрайств зі звітністю. Юридична сторона шахрайств із фінансовою звітністю. Ознаки фальсифікації звітності. Цілі фальсифікації фінансової звітності.

5.2. Способи фальсифікації фінансової звітності.

Викривлення бухгалтерських записів. Пропуск показників звітності. Елементи бухгалтерського обліку, які призводять до маніпуляцій із фінансовою звітністю. Проведення нікчемних правочинів. Загальні правила складання звітності. Правила складання звітності, передбачені обліковою політикою підприємства.

5.3. Наслідки фальсифікації фінансової звітності.

Фінансові втрати від фальсифікацій. Нефінансові втрати від шахрайських дій зі звітністю та їхня загальна характеристика.

5.4. Методи виявлення фальсифікацій і запобігання шахрайствам з фінансовою звітністю.

Внутрішній і зовнішній аудит. Корпоративний контроль. Ключові фінансові індикатори, що дозволяють виявляти фальсифікації фінансової звітності. Закон Сарбейнса–Окслі.

Тема 6. Шахрайства в бюджетно-податковій сфері

6.1. Шахрайства в бюджетній сфері.

Особливості вчинення шахрайств у бюджетній сфері. Загальна характеристика та способи вчинення шахрайств у бюджетній сфері. Шахрайства,

вчинювані особами, наділеними бюджетними повноваженнями. Шахрайства розпорядників та отримувачів бюджетних коштів. Способи боротьби зі зловживаннями.

6.2. Шахрайства у сфері публічних закупівель.

Зловживання в процесі здійснення й участі в публічних закупівлях. Методи корупції в бюджетній сфері. Способи зниження ризиків виникнення шахрайств у сфері закупівель.

6.3. Шахрайства в податковій сфері.

Особливості вчинення шахрайств у податковій сфері. Загальна характеристика та способи шахрайств у податковій сфері. Шахрайські схеми уникнення сплати чи висування вимоги щодо незаконного відшкодування окремих податків. Шахрайства, вчинювані керівниками та фахівцями Державної фіскальної служби. Шахрайства з боку платників податків і зборів. Статистична інформація про обсяги здійснених шахрайств та завдані збитки до бюджету. Способи боротьби із шахраями.

6.4. Митне шахрайство.

Сутність та особливості митного шахрайства. Шахрайства, вчинювані митниками. Шахрайства з боку експортерів та імпортерів. Статистична інформація про обсяги вчинених шахрайств і завдані збитки для бюджету. Способи боротьби із шахраями.

Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди

7.1. Поняття та ознаки фінансової піраміди.

Фінансова піраміда як спосіб шахрайства. Історія виникнення та розвитку фінансових пірамід. Мета створення фінансової піраміди. Предмет шахрайства. Головні та додаткові ознаки фінансової піраміди. Операції з фінансовими активами, які не є фінансовою пірамідою.

7.2. Технології заволодіння коштами способом фінансової піраміди.

Характеристика основних злочинних технологій заволодіння коштами: створення суб'єктів господарювання або набуття права на створені суб'єкти; проведення розвідувальних заходів; організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності злочинної групи; залучення нових учасників фінансової піраміди; застосування психологічного впливу на громадян.

7.3. Різновиди фінансових пірамід.

Характеристика основних різновидів фінансових пірамід. Замасковані піраміди; піраміди як альтернатива іпотечному та споживчому кредитуванню;

піраміди, які працюють під виглядом макрофінансових організацій, кредитно-споживчих організацій і ломбардів; організації, що пропонують послуги з рефінансування боргів фізичних осіб перед кредитними установами; псевдопрофесійні учасники фінансового ринку. Неконтрольовані інвестиційні схеми. Піраміди Понці.

7.4. Наслідки створення та діяльності фінансових пірамід. Способи захисту від фінансових пірамід.

Економічні та соціальні наслідки діяльності фінансових пірамід. Способи захисту від фінансових пірамід. Роль держави в захисті громадян і фінансової системи від фінансових пірамід. Підвищення фінансової грамотності населення як форма самозахисту від фінансових шахрайств.

Тема 8. Відповідальність за вчинення шахрайств

8.1. Відповідальність за вчинення шахрайств в Україні.

Відповідальність за шахрайства в Кримінальному кодексі України. Критерії встановлення відповідальності та передбачені форми покарання. Відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами. Відповідальність за фальсифікацію звітності. Відповідальність за ухилення від сплати обов'язкових платежів. Відповідальність за незаконні дії у сфері бюджету.

8.2. Відповідальність за шахрайства за законодавством закордонних країн.

Особливості іноземного законодавства в питаннях відповідальності за вчинення шахрайств. Досвід окремих країн світу. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства в контексті шахрайства.

8.3. Аналіз чинної практики притягнення до відповідальності за вчинення шахрайств.

Статистика розгляду справ про фінансові шахрайства. Результати судових засідань. Покарання осіб, причетних до реалізації злочинних схем.

8.4. Напрями вдосконалення українського законодавства в питаннях відповідальності за вчинення шахрайств.

Норми українського законодавства, які доцільно переглянути задля підвищення ефективності боротьби із шахрайством. Передовий досвід закордонних країн у контексті притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення шахрайських дій у контексті його впровадження в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як із робочою програмою навчальної дисципліни та формами організації навчання, так і зі структурою, її змістом та обсягом, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей. Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного та ґрунтовного опрацювання навчального матеріалу.

Тематичний план навчальної дисципліни "Протидія фінансовим шахрайствам" наведений в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекційні	семінарські	самостійна робота (підготовка до занять)
<i>Тема 1.</i> Сутність шахрайства та його ознаки	16	2	2	12
<i>Тема 2.</i> Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	27	4	4	19
<i>Тема 3.</i> Фінансові шахрайства у сфері страхування	16	2	2	12
<i>Тема 4.</i> Протидія шахрайствам у діяльності підприємства	16	2	2	12
<i>Тема 5.</i> Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження	16	2	2	12
<i>Тема 6.</i> Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	16	2	2	12
<i>Тема 7.</i> Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	27	4	4	19
<i>Тема 8.</i> Відповідальність за вчинення шахрайств	16	2	2	12
Усього годин	150	20	20	110

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їхні виступи, активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів із цієї навчальної дисципліни.

Таблиця 5.1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
<i>Тема 1</i> Сутність шахрайства та його ознаки	<i>Семінарське заняття 1</i> 1. Основні підходи до визначення шахрайства. 2. Шахрайство в нормативних актах України і закордонних країн: порівняльний аналіз. 3. Особливості шахрайства як специфічної форми злочину. 4. Мотивація шахрайства. 5. "Трикутник шахрайства" та його варіації в сучасних умовах. 6. Характеристика основних форм і видів шахрайської діяльності. 7. Сутність і природа фінансових шахрайств	2	Основна: [1; 5]. Додаткова: [20; 21; 51; 63; 71]
<i>Тема 2</i> Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	<i>Семінарське заняття 2</i> 1. Поняття шахрайства, вчинюваного в банківській сфері. 2. Основні підходи до класифікації шахрайств у банківській сфері. 3. Мотиви та способи реалізації шахрайських дій працівниками банківської установи. 4. Особливості вчинення шахрайств банківськими працівниками в окремих підрозділах банківської установи. 5. Способи протидії шахрайствам з боку працівників банку	2	Основна: [1; 5]. Додаткова: [23; 35; 38; 39; 42; 47; 71]

1	2	3	4
	<p align="center"><i>Семінарське заняття 3</i></p> <p>1. Шахрайства в банку з боку власників і керівників: основні мотиви та найбільш розповсюджені прийоми здійснення.</p> <p>2. Шахрайства клієнтів банку й основні підходи до їхньої реалізації.</p> <p>3. Сучасні форми шахрайства в банківській сфері, вчинювані третіми особами.</p> <p>4. Наслідки шахрайств у банківській сфері.</p> <p>5. Складові ефективною політики запобігання шахрайству</p>	2	<p>Основна: [1; 5].</p> <p>Додаткова: [8; 22; 24; 41; 44; 45; 53 – 55; 71]</p>
<p><i>Тема 3</i></p> <p>Фінансові шахрайства у сфері страхування</p>	<p align="center"><i>Семінарське заняття 4</i></p> <p>1. Шахрайства у сфері страхування: сутність та особливості здійснення.</p> <p>2. Імовірні мотиви вчинення шахрайських дій з боку окремих учасників страхового ринку.</p> <p>3. Основні способи вчинення шахрайств страховиками та працівниками страхових компаній.</p> <p>4. Основні підходи до вчинення шахрайств страхувальниками.</p> <p>5. Способи протидії шахрайствам, вчинюваним у сфері страхування</p>	2	<p>Основна: [1; 5].</p> <p>Додаткова: [8; 22; 24; 41; 44; 45; 53 – 55; 71]</p>
<p><i>Тема 4</i></p> <p>Протидія шахрайствам у діяльності підприємства</p>	<p align="center"><i>Семінарське заняття 5</i></p> <p>1. Фінансові шахрайства на підприємствах і мотиви їх здійснення.</p> <p>2. Шахрайські схеми, використовувані працівниками підприємств, та способи їх виявлення.</p> <p>3. Шахрайства власників і вищого керівного складу суб'єктів господарювання й основні способи їх реалізації.</p> <p>4. Шахрайства, вчинювані партнерами та клієнтами: способи виявлення та боротьби з ними.</p> <p>5. Роль системи внутрішнього аудиту у зниженні ризиків реалізації шахрайських схем на підприємстві</p>	2	<p>Основна: [1; 5].</p> <p>Додаткова: [18; 19; 40; 42; 48; 61; 71]</p>
<p><i>Тема 5</i></p> <p>Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження</p>	<p align="center"><i>Семінарське заняття 6</i></p> <p>1. Фальсифікація фінансової звітності: сутність, мотиви, ознаки.</p> <p>2. Поширені способи фальсифікації фінансової звітності.</p> <p>3. Економічні та інші наслідки шахрайств із фінансовою звітністю.</p>	2	<p>Основна: [7].</p> <p>Додаткова: [12; 37; 71]</p>

Закінчення табл. 5.1

1	2	3	4
	4. Методи запобігання шахрайствам із фінансовою звітністю. 5. Роль фінансового аналізу у виявленні фактів фальсифікацій у фінансовій звітності		
<i>Тема 6</i> Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	<i>Семінарське заняття 7</i> 1. Особливості вчинення злочинів у бюджетно-податковій сфері. 2. Мотиви вчинення шахрайств особами, наділеними бюджетними повноваженнями. 3. Способи реалізації шахрайських задумів у бюджетно-податковій сфері. 4. Корупційні схеми у сфері публічних закупівель 5. Способи боротьби з митним шахрайством	2	Основна: [1; 5]. Додаткова: [13; 15; 17; 27; 33; 36; 43; 46; 50; 58; 60 – 62; 65 – 67; 71]
<i>Тема 7</i> Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	<i>Семінарське заняття 8</i> 1. Сутність фінансової піраміди та цілі її створення. 2. Історія виникнення та розвитку фінансових пірамід. 3. Способи розпізнавання фінансових пірамід. 4. Основні способи реалізації злочинних намірів організаторів фінансових пірамід	2	Основна: [2 – 4]. Додаткова: [9 – 11; 26; 28; 32; 52; 59; 69; 71]
	<i>Семінарське заняття 9</i> 1. Особливості діяльності "чесних" і замаскованих фінансових пірамід. 2. Багаторівневі фінансові піраміди: сутність і принципи роботи. 3. Схема діяльності фінансових пірамід за принципом Чарльза Понці. 4. Економічні, соціальні та інші наслідки створення та діяльності фінансових пірамід. 5. Способи захисту від шахрайств у формі фінансових пірамід	2	Основна: [2 – 4]. Додаткова: [9 – 11; 26; 28; 32; 52; 59; 69; 71]
<i>Тема 8</i> Відповідальність за вчинення шахрайств	<i>Семінарське заняття 10</i> 1. Відповідальність за вчинення шахрайств за нормами Кримінального кодексу України. 2. Кримінальне законодавство розвинутих країн світу в контексті встановлення відповідальності за вчинення шахрайств. 3. Відповідальність за злочини в бюджетно-податковій сфері. 4. Шляхи вдосконалення українського законодавства в контексті посилення ефективності боротьби із шахрайствами	2	Основна: [6]. Додаткова: [14; 16; 25; 29 – 31; 34; 49; 56; 63; 65 – 68; 70; 71]
Усього годин		20	

6. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 73 % (110 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (150 годин). У ході самостійної роботи студент має стати активним учасником навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, індивідуально відповідати за якість власної професійної підготовки.

СРС включає: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів і понять за темами дисципліни; підготовку до семінарських занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з науковими статтями та монографіями, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 6.1.

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
<i>Тема 1</i> Сутність, шахрайства та його ознаки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Поняття та види шахрайства за Кримінальним кодексом України. 2. Найпоширеніші в Україні види шахрайства. 3. Криміналістична характеристика шахрайства	12	Презентація результатів	Основна: [1; 5]. Додаткова: [21; 51; 63; 71]
<i>Тема 2</i> Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Кримінально-правовий аспект шахрайств у банківській сфері. 2. Особливості розслідування шахрайств, вчинених у сфері функціонування електронних розрахунків. 3. Стратегія ефективної боротьби із шахрайством у банківській сфері. 4. Фрод-моніторинг у системі управління безпекою банківського бізнесу	19	Презентація результатів	Основна: [1; 5]. Додаткова: [42; 47; 71]
<i>Тема 3</i> Фінансові шахрайства у сфері страхування	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Страхове шахрайство в процесі здійснення експортно-імпорتنих операцій. 2. Шахрайства у сфері автострахування. 3. Протидія фінансовому шахрайству у сфері страхування життя. 4. Практика виявлення шахрайства у сфері страхування	12	Презентація результатів	Основна: [1; 5]. Додаткова: [8; 22; 41; 44; 53]

Продовження табл. 6.1

1	2	3	4	5
Тема 4 Протидія шахрайствам у діяльності підприємства	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Корпоративне шахрайство. 2. Корупція в бізнесі: схеми відкатів. 3. Комплекс заходів для боротьби із шахрайствами на підприємствах	12	Презентація результатів	Основна: [1; 5]. Додаткова: [18; 19; 48; 64]
Тема 5 Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їхнього виявлення та попередження	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд матеріалу за питаннями: 1. Класифікаційні ознаки шахрайств із фінансовою звітністю. 2. Коефіцієнтний підхід до виявлення фальсифікацій фінансової звітності. 3. Огляд відомих випадків фальсифікації фінансової звітності за кордоном. 4. Взаємозв'язок між ключовими фінансовими індикаторами як спосіб виявлення фальсифікацій фінансової звітності	12	Презентація результатів	Основна: [7]. Додаткова: [12; 37; 71]
Тема 6 Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд матеріалу за питаннями: 1. Декриміналізація справляння плати під час вчинення нотаріальних дій. 2. Закордонний досвід стратегічного розвитку податкової свідомості громадян. 3. Зловживання правом у бюджетних правовідносинах. 4. Способи боротьби з ПДВ-шахрайствами в європейських країнах	12	Презентація результатів	Основна: [1; 5]. Додаткова: [15; 27; 33; 58]

1	2	3	4	5
Тема 7 Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Закордонний досвід створення та функціонування фінансових пірамід. 2. Криміналістичні ознаки фінансової піраміди. 3. Законодавче забезпечення протидії створенню в Україні фінансових пірамід. 4. Фінансова піраміда Сергія Мавроді	19	Презентація результатів	Основна: [2 – 4]. Додаткова: [10; 11; 26; 32; 52; 59]
Тема 8 Відповідальність за вчинення шахрайств	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу за питаннями: 1. Опрацювання норм Кримінального кодексу України в частині встановлення відповідальності за шахрайства. 2. Кримінальна відповідальність і покарання за шахрайство в Індії. 3. Відповідальність за шахрайство в кримінальному праві Англії. 4. Кримінальна відповідальність за фінансові шахрайства за російським законодавством	12	Презентація результатів	Основна: [6]. Додаткова: [30; 34; 57; 63]
Усього		110		

6.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Сутність шахрайства та його ознаки

1. Охарактеризуйте наявні визначення терміна "шахрайство". Які з них, на вашу думку, найбільш повно відбивають сутність цього поняття?
2. Як і якими нормативними документами визначена сутність шахрайства в українському законодавстві?
3. Порівняйте трактування сутності шахрайства законодавчими актами різних країн світу.

4. Розтлумачте зміст шахрайства у вузькому та широкому розумінні цього слова.
5. Назвіть кваліфікаційні ознаки шахрайства, визначені Кримінальним кодексом України.
6. Визначте місце шахрайства серед інших злочинів проти власності.
7. Розкрийте об'єктивну та суб'єктивну сторони шахрайства.
8. Обґрунтуйте психологічну складову злочинних діянь.
9. Назвіть та охарактеризуйте основні форми шахрайства.
10. Наведіть приклади сучасних видів шахрайства, у тому числі фінансових шахрайств.

Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм

1. Визначте особливості скоєння шахрайств у банківській сфері.
2. Яка з класифікацій вчинення шахрайств у банківській сфері є, на вашу думку, найбільш виваженою?
3. Назвіть осіб, що потрапляють у зону ризику за умови шахрайських дій у банківському секторі.
4. Опишіть основні тактичні прийоми протидії касово-розрахунковим шахрайствам.
5. Які причини приводять до шахрайства із платіжними картками?
6. Назвіть елементи системи захисту інформації платіжних карт в Україні.
7. У чому полягають завдання Департаменту кіберполіції Національної поліції України у сфері електронної комерції та господарської діяльності?
8. Визначте основні способи шахрайського отримання кредитів.
9. Розтлумачте сутність понять "кардінг" та "фішинг".
10. Визначте мету та завдання політики запобігання шахрайству в банку.

Тема 3. Фінансові шахрайства у сфері страхування

1. Назвіть основні мотиви здійснення страхових шахрайств.
2. За якими ознаками класифікують злочини у сфері страхування?
3. Визначте можливі цілі здійснення злочинних дій страхувальниками.
4. Охарактеризуйте можливий перелік шахрайських дій страхових компаній.
5. У яких сферах страхового ринку найбільш розповсюджене шахрайство? Обґрунтуйте свою точку зору.

6. Охарактеризуйте навички та психологічні риси професійних шахраїв на страховому ринку.
7. Назвіть індикатори, які дозволяють виявити наявність шахрайських схем на страховому ринку.
8. Опишіть основні заходи протидії страховим шахрайствам.
9. Як можна попередити страхові шахрайства?
10. Яка мета створення та які основні завдання діяльності громадських організацій із боротьби зі страховим шахрайством?

Тема 4. Протидія шахрайствам у діяльності підприємства

1. Назвіть основні мотиви вчинення шахрайських операцій на підприємствах.
2. Охарактеризуйте типові шахрайства, які вчинюють наймані працівники підприємств.
3. Які основні способи уникнення шахрайств із боку постачальників підприємства?
4. Назвіть та охарактеризуйте поширені види зловживань із боку менеджерів підприємств.
5. Наведіть приклади шахрайських дій вищого керівництва компаній.
6. З якою метою працівники підприємства можуть вступати у змову з постачальниками та які наслідки це матиме для суб'єкта господарювання?
7. Розкрийте складові кадрової безпеки підприємств.
8. У чому полягає сутність опосередкованого шахрайства?
9. Визначте роль внутрішнього аудиту в контексті виявлення помилок і шахрайств.
10. Яким є значення попереджувальних заходів щодо фінансових зловживань?

Тема 5. Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження

1. Поясніть сутність поняття "фальсифікація фінансової звітності".
2. Які цілі переслідує фальсифікація фінансової звітності?
3. Охарактеризуйте основні способи фальсифікації фінансової звітності.
4. Як у цивільному праві розуміють поняття "нікчемний правочин"?
5. Назвіть та опишіть можливі нефінансові втрати від шахрайських дій зі звітністю.

6. Визначте основні методи викривлення інформації у Звіті про фінансовий стан підприємства.
7. Які чинники створюють умови для фальсифікації звітності?
8. У чому різниця між фальсифікацією та вуалюванням фінансової звітності?
9. Назвіть методи запобігання шахрайствам з фінансовою звітністю.
10. Якою є роль фінансового аналізу у виявленні фактів фальсифікації фінансової звітності?

Тема 6. Шахрайства в бюджетно-податковій сфері

1. Визначте особливості вчинення шахрайств у бюджетно-податковій сфері.
2. Назвіть можливі зловживання з боку осіб, наділених бюджетними повноваженнями.
3. Охарактеризуйте методи корупції у сфері публічних закупівель.
4. Опишіть основні схеми зловживань у сфері публічних закупівель.
5. Як знизити ризики шахрайських дій розпорядників бюджетних коштів?
6. Назвіть та стисло опишіть відомі схеми ухилення від сплати податків і зборів.
7. Які наслідки тягнуть за собою шахрайства із нарахуванням і сплатою податків? Назвіть основні способи їхнього виявлення.
8. Як та з якою метою здійснюються маніпуляції із заробітними платами найманих працівників підприємств?
9. Наведіть приклади махінацій із податком на додану вартість.
10. У чому полягає митне шахрайство та які є способи боротьби із цим явищем?

Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди

1. Розкрийте історію виникнення фінансових пірамід.
2. Що являє собою фінансова піраміда як юридична категорія?
3. За якими ознаками можна розпізнати фінансову піраміду?
4. Які операції з фінансовими активами не вважаються фінансовою пірамідою?
5. Назвіть технології заволодіння коштами громадян способом фінансової піраміди.
6. Що являє собою багаторівнева фінансова піраміда?

7. Поясніть особливості фінансової піраміди Понці.
8. У чому полягає суспільна небезпека створення фінансових пірамід?
9. Наведіть приклади найвідоміших у світі інвестиційних схем.
10. Якою є роль держави та державних органів у захисті від фінансових пірамід?

Тема 8. Відповідальність за вчинення шахрайств

1. Назвіть статті Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за вчинення шахрайств.
2. Визначте основні віхи в історичному розвитку кримінальної відповідальності за шахрайство.
3. Охарактеризуйте визначені чинним законодавством форми відповідальності за ухилення від сплати обов'язкових платежів та махінації у сфері бюджету.
4. Якими можуть бути наслідки виявлення контрольними органами фальсифікацій фінансової звітності суб'єктів господарювання?
5. Опишіть основні тенденції розвитку кримінального права Англії щодо відповідальності за шахрайства.
6. Зробіть порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства в контексті шахрайства.
7. Охарактеризуйте основні положення про кримінальну відповідальність за фінансові шахрайства у США.
8. Проаналізуйте норми, що регулюють кримінально-правові заходи впливу на шахраїв у законодавстві Німеччини та Франції.
9. Охарактеризуйте наявні статистичні дані щодо притягнення до відповідальності за вчинення фінансових шахрайств в Україні та світі.
10. Які прогалини в українському законодавстві, на вашу думку, не дозволяють ефективно протидіяти виникненню й діяльності фінансових пірамід та інших шахрайських схем.

7. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком у формі: індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання завдань для самостійної роботи студентів, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Форми індивідуально-консультативної роботи з теоретичної частини навчальної дисципліни:

індивідуальні консультації (питання–відповідь щодо дискусійних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

групові консультації (розгляд типових прикладів, практика впровадження та використання нових методів та методик).

Індивідуально-консультативна робота для комплексного оцінювання засвоєння програмного матеріалу здійснюється у вигляді:

індивідуального захисту завдань, виконаних самостійно;

підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;

підготовки робіт для участі в науково-практичній конференції.

8. Методи навчання

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів та їхня зацікавленість процесом і результатами навчальної праці забезпечується не окремими фрагментарними заходами, а якісною організацією всіх компонентів навчального процесу.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів під час викладання навчальної дисципліни пов'язана, насамперед, із новими формами, методами та засобами навчання, що отримали назву "активних". Серед них: ділова гра, лекції проблемного характеру, міні-лекції, мозкові атаки, семінари-дискусії, робота в малих групах, презентації, метод Дельфі (табл. 8.1).

Таблиця 8.1

Розподіл форм і методик активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Сутність шахрайства та його ознаки	Ділова гра "Мобільні шахрайства"
Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	Міні-лекція з питання "Фішинг як форма інтернет-шахрайства"
Тема 3. Фінансові шахрайства у сфері страхування	Лекція проблемного характеру з питання "Типи та характеристика страхових шахрайств"
Тема 4. Протидія шахрайствам у діяльності підприємства	Мозкові атаки з питання "Способи протидії шахрайствам з боку менеджерів підприємства"

1	2
Тема 5. Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження	<i>Робота в малих групах та презентація отриманих результатів із питання "Виявлення фальсифікацій у фінансовій звітності"</i>
Тема 6. Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	<i>Метод Дельфі з питання "Зловживання під час здійснення публічних закупівель"</i>
Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	<i>Презентація з питання "Створення та діяльність фінансових пірамід"</i>
Тема 8. Відповідальність за вчинення шахрайств	<i>Семинар-дискусія з питання "Порівняльний аналіз українського та міжнародного законодавства в контексті відповідальності за вчинення фінансових шахрайств"</i>

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою та технікою викладання, але й високою ефективністю навчального процесу, яка виявляється у: високій мотивації студентів; закріпленні теоретичних знань на практиці; підвищенні самосвідомості студентів; формуванні здатності приймати самостійні рішення; вмінні працювати в команді й ухвалювати колективні рішення; формуванні здатності до соціальної інтеграції; набутті навичок вирішення конфліктів; розвитку здатності до знаходження компромісів.

Ділова гра – це моделювання реальної діяльності фахівця у спеціально створеній проблемній ситуації.

У навчальному процесі ділова гра використовується з метою закріплення тих знань, які отримує студент під час лекційної та самостійної роботи. Застосування ділових ігор дозволяє: максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, враховувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої позиції, розвивати у учасників гри колективізм і відчуття команди, отримувати результати за досить обмежений час. У спеціально створених умовах майбутній спеціаліст програє найрізноманітніші життєві та виробничі ситуації, що допомагають йому сформулювати світогляд, відстояти свою позицію, набути професійних знань (компетентностей), умінь та навичок.

Лекція проблемного характеру спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми лекції обмежується двома – трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів із роздаванням студентам під час лекцій друкованого матеріалу з виділенням головних висновків щодо питань, які розглядаються.

Під час викладання лекційного матеріалу студентам пропонуються питання для самостійного розмірковування. У цей час лектор ставить запитання, які спонукають студентів шукати вихід із проблемної ситуації.

Для проблемного викладу відбираються вузлові, найважливіші розділи дисципліни, які у своїй сукупності складають основний концептуальний зміст навчальної дисципліни "Протидія фінансовим шахрайствам" і є найбільш важливими для майбутньої професійної діяльності і найбільш складними для засвоєння студентами.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження.

Мозкові атаки – це метод вирішення невідкладних завдань за досить обмежений час. Сутність полягає в тому, щоб висловити найбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити, здійснити їх аналіз та вибрати найбільш прийнятні.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками учасників із приводу цієї теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою та змістом, створює можливість для участі кожного студента в роботі над темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей і досвіду соціального спілкування.

Презентації є виступами перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу, демонстрації нових товарів і послуг.

Метод Дельфі використовується з метою досягнення консенсусу в експертних оцінках і передбачає надання можливості висловити свої думки групі експертів, що працюють індивідуально в різних місцях. У разі вибору управлінського рішення за цим методом академічну групу розподіляють, наприклад, на п'ять малих груп. Чотири групи є робочими, вони розробляють і ухвалюють управлінське рішення, а п'ята група є експертною. Аналіз і варіанти управлінських рішень робочих груп усереднюються цією групою. Експертна група може бути розподілена за спеціалізаціями.

Практичне застосування методик активізації процесу навчання представлене у табл. 8.2.

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
<i>Тема 1.</i> Сутність шахрайства та його ознаки	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Трикутник шахрайства" та його варіації в сучасних умовах"	Семінари-дискусії, презентації
<i>Тема 2.</i> Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Ефективні способи протидії шахрайствам з боку працівників банку"	Робота в малих групах, мозкові атаки
<i>Тема 3.</i> Фінансові шахрайства у сфері страхування	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Способи протидії шахрайствам, вчинюваним у сфері страхування"	Презентація
<i>Тема 4.</i> Протидія шахрайствам в діяльності підприємства	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Роль системи внутрішнього аудиту у зниженні ризиків реалізації шахрайських схем на підприємстві"	Семінари-дискусії
<i>Тема 5.</i> Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Поширені способи фальсифікації фінансової звітності"	Лекція проблемного характеру
<i>Тема 6.</i> Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Способи реалізації шахрайських задумів у бюджетно-податковій сфері"	Робота в малих групах
<i>Тема 7.</i> Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Багаторівневі фінансові піраміди: сутність і принципи роботи"	Міні-лекція
<i>Тема 8.</i> Відповідальність за вчинення шахрайств	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Шляхи удосконалення українського законодавства у контексті посилення ефективності боротьби із шахрайствами"	Ділова гра

9. Методи контролю

Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності студентів, що відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій України з навчальної дисципліни "Протидія фінансовим шахрайствам", включає поточний

і підсумковий контроль результатів навчання. Оцінювання студентів відбувається за накопичувальною системою. Максимальна оцінка за результатами опанування дисципліни становить 100 балів.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних і семінарських занять. Підсумковий контроль проводиться у формі підсумкової письмової контрольної роботи у вигляді колоквиуму.

Поточний контроль із цієї навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;

проведення поточного тестування;

проведення письмової контрольної роботи на практичному занятті;

проведення письмової контрольної роботи на семінарському занятті;

усне опитування.

Підсумковий контроль із цієї навчальної дисципліни проводиться у формі **колоквиуму** після того, як розглянуто весь теоретичний матеріал і проведено семінарські заняття.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських і лекційних занять проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду практичних ситуацій у процесі виконання індивідуальних завдань і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

наявність логіки, структурованості, науковості стилю викладання матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтувати свою думку, узагальнювати інформацію.

Максимально можливий бал за конкретне завдання ставиться за умови відповідності виконаного завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї чи іншої складової знижує кількість балів. У процесі оцінювання індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здавання виконаних завдань викладачеві згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Письмові контрольні роботи проводяться двічі на семестр: один раз на лекції та один раз на семінарському занятті і включають перелік теоретичних та проблемних питань різного рівня складності відповідно до тем навчальної дисципліни.

Поточний тестовий контроль проводиться двічі на семестр. Тест містить запитання одиничного та множинного вибору щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни.

Усне опитування проводиться один раз на семестр і передбачає трихвилинну доповідь кожного студента перед групою за одним із питань, вибраних навмання з єдиного банку. Перелік питань у банку заздалегідь доводиться до відома студентів.

Підготовка та захист презентації передбачає формування інформаційного масиву в межах 10 слайдів з використанням програмного засобу *Power Point* та наступну п'ятихвилинну доповідь кожного студента за самостійно обраним напрямом дослідження в межах тем навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і якість знань; рівень мислення; вміння систематизувати знання за окремими темами; вміння робити обґрунтовані висновки; володіння категоріальним апаратом; навички та прийоми виконання практичних завдань; вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію й оброблення; самореалізація на практичних і семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання самостійної роботи є:

здатність проводити критичне та незалежне оцінювання певних проблемних питань;

вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції щодо певного проблемного питання;

застосування аналітичних підходів;

якість і чіткість викладення міркувань;

логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

самостійність виконання роботи;

грамотність подачі матеріалу;

використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ;

оформлення роботи.

Порядок проведення підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль знань і компетентностей студентів із навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення підсумкової роботи у формі колоквиуму. Підсумкова контрольна робота охоплює програму дисципліни й передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням підсумкової контрольної роботи є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу підсумкова контрольна робота оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, має право на їх відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, отриманих за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих за всіма передбаченими формами контролю. Сумарний результат у балах за семестр складає: *"60 і більше балів – зараховано"*, *"59 і менше балів – не зараховано"* та заноситься до *залікової "Відомості обліку успішності"* навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент за розпорядженням декана отримує можливість відпрацювати викладачеві окремі теми для того, щоб вийти на необхідний мінімум. Після цього ухвалюється рішення відповідно до чинного законодавства: "зараховано" – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо "не зараховано", тоді декан факультету пропонує студенту повторне вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

Кожна підсумкова контрольна робота містить чотири теоретичних і проблемних питання, які дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента та рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Зразок підсумкової контрольної роботи

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Освітній ступінь "магістр"
Навчальна дисципліна "Протидія фінансовим шахрайствам"

Підсумкова контрольна робота

Питання 1 (максимальна оцінка 5 балів).

"Трикутник шахрайства".

Питання 2 (максимальна оцінка 5 балів).

Шахрайства з банківськими картками.

Питання 3 (максимальна оцінка 5 балів).

Досвід США у боротьбі з фінансовими шахрайствами.

Питання 4 (максимальна оцінка 5 балів).

Методи виявлення фальсифікацій у фінансовій звітності.

Кожне питання підсумкової контрольної роботи оцінюється окремо, критерії оцінювання наведені в табл. 9.1.

Таблиця 9.1

Критерії оцінювання питань підсумкової контрольної роботи

Бал	Критерії оцінювання
1	Питання не розкрито, студент не володіє матеріалом
2	Питання розкрито частково, мають місце грубі помилки та неточності
3	Відповідь на питання містить суттєві помилки, викладення матеріалу не самостійне (використано текст конспекту), несистематизоване. Відповідь нерослідовна, аргументація слабка, мова бідна
4	У відповіді на питання допущені незначні помилки, викладення недостатньо систематизоване та послідовне, висновки обґрунтовані, але містять окремі неточності
5	Питання розкрито повністю, логічно та без суттєвих помилок, не вимагає додаткових уточнень, висновки обґрунтовані, мова професійна

Загальна оцінка підсумкової роботи визначається як сума балів за чотирма завданнями.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 10.1.

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності		Навчальний тиждень	Години	Методи та форми навчання		Оцінка рівня сформованості компетентностей	
						Форми контролю	Макс. бал
1		2	3	4		5	6
ПФШ1 Здатність аналізувати та давати оцінку вітчизняному та закордонному досвіду становлення й розвитку знань про фінансові шахрайства та встановлення відповідальності за їх вчинення	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Сутність шахрайства та його ознаки	Робота на лекції	
			2	Семінарське заняття	Теоретичні засади шахрайства	Активна участь у семінарському занятті	–
		СРС	12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–
					Підготовка до семінарського заняття "Теоретичні засади шахрайства"		
ПФШ2 Здатність до виявлення ознак шахрайських дій з боку окремих осіб чи груп осіб і запровадження ефективних способів протидії їм	2	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	Робота на лекції	–
			2	Семінарське заняття	Розслідування шахрайств у банківській сфері	Активна участь у семінарському занятті	–
		СРС	10	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–
					Підготовка до семінарського заняття "Розслідування шахрайств у банківській сфері". Підготовка до контрольної роботи		
					Контрольна робота	10	

Продовження табл. 10.1

1	2	3	4		5	6		
34	ПФШ2	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм	Робота на лекції	–
							Контрольна робота	10
			2	Семінарське заняття	Стратегія ефективної боротьби з шахрайствами в банківській сфері	Активна участь у семінарському занятті	–	
			СРС	9	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–
						Підготовка до семінарського заняття "Стратегія ефективної боротьби з шахрайствами в банківській сфері".		
						Підготовка до контрольної роботи		
		4	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Фінансові шахрайства у сфері страхування	Робота на лекції	–
				2	Семінарське заняття	Особливості вчинення страхових шахрайств та способи протидії їм	Активна участь у семінарському занятті	–
			СРС	12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–
						Підготовка до семінарського заняття "Особливості вчинення страхових шахрайств та способи протидії їм".		
						Підготовка до тестування		
			5	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Протидія шахрайствам у діяльності підприємства	Робота на лекції
		2			Семінарське заняття	Особливості вчинення шахрайств на підприємствах і способи протидії їм	Активна участь у семінарському занятті	–
		СРС		12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–
						Підготовка до семінарського заняття "Особливості вчинення шахрайств на підприємствах і способи протидії їм"		

Продовження табл. 10.1

1		2	3		4		5	6
ПФШЗ	Здатність до виявлення ознак фальсифікацій у фінансовій звітності економічних суб'єктів	6	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження	Робота на лекції	–
				2	Семінарське заняття	Особливості вчинення шахрайств із фінансовою звітністю	Активна участь у семінарському занятті	–
			СРС	12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до семінарського заняття "Особливості вчинення шахрайств з фінансовою звітністю". Підготовка презентації	Перевірка домашнього завдання	–
ПФШЗ	Здатність до виявлення ознак шахрайських дій з боку окремих осіб чи груп осіб і запровадження ефективних способів протидії їм	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Шахрайства в бюджетно-податковій сфері	Робота на лекції	–
				2	Семінарське заняття	Особливості вчинення шахрайств у бюджетно-податковій сфері та способи протидії їм	Активна участь у семінарському занятті	–
			СРС	12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до семінарського заняття "Особливості вчинення шахрайств у бюджетно-податковій сфері та способи протидії їм". Підготовка до тестування	Тестування	10
ПФШЗ	Здатність аналізувати та давати оцінку вітчизняному та закордонному досвіду становлення і розвитку знань про фінансові шахрайства та встановлення відповідальності за їх вчинення	8	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	Робота на лекції	–
				2	Семінарське заняття	Досвід створення та функціонування фінансових пірамід	Активна участь у семінарському занятті	–
			СРС	10	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до семінарського заняття "Досвід створення та функціонування фінансових пірамід". Підготовка до усного опитування	Усне опитування	20
							Перевірка домашнього завдання	–

Закінчення табл. 10.1

1		2	3		4		5	6	
36	ПФШ1	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди	Робота на лекції	–	
				2	Семінарське заняття	Способи протидії створенню та функціонуванню фінансових пірамід	Активна участь у семінарському занятті	–	
			СРС	9	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–	
						Підготовка до семінарського заняття "Способи протидії створенню та функціонуванню фінансових пірамід". Підготовка до колоквіуму			
			10	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Відповідальність за вчинення шахрайств	Робота на лекції	–
					2	Семінарське заняття	Огляд кримінального законодавства України та інших країн у контексті встановлення відповідальності за вчинення шахрайств	Активна участь у семінарському занятті	–
		СРС		12	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашнього завдання	–	
						Підготовка до семінарського заняття "Огляд кримінального законодавства України та інших країн у контексті встановлення відповідальності за вчинення шахрайств"			
		Усього годин			150	Загальна максимальна кількість балів із дисципліни			100
		з них:							
аудиторні			40	Поточний контроль			100		
самостійна робота			110						

Розподіл балів за темами дисципліни наведено в табл. 10.2.

Таблиця 10.2

Розподіл балів за темами

Поточний і підсумковий контроль успішності										Сума
T1	T2		T3	T4	T5	T6	T7		T8	100
тиждень 1	тиждень 2	тиждень 3	тиждень 4	тиждень 5	тиждень 6	тиждень 7	тиждень 8	тиждень 9	тиждень 10	
	10	10	10		20	10	20	20		

Примітка. T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Розподіл балів за тижнями

Теми навчальної дисципліни		Поточна контрольна робота на лекції	Поточна контрольна робота на семінарському занятті	Тестування	Усне опитування	Презентації	Колоквіум	Усього
Тема 1	1 тиждень	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2	2 тиждень	-	10	-	-	-	-	10
	3 тиждень	10	-	-	-	-	-	10
Тема 3	4 тиждень	-	-	10	-	-	-	10
Тема 4	5 тиждень	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5	6 тиждень	-	-	-	-	20	-	20
Тема 6	7 тиждень	-	-	10	-	-	-	10
Тема 7	8 тиждень	-	-	-	20	-	-	20
	9 тиждень	-	-	-	-	-	20	20
Тема 8	10 тиждень	-	-	-	-	-	-	-
Усього		10	10	20	20	20	20	100

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 10.4).

Таблиця 10.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою для екзамену	Оцінка ЄКТС
90 – 100	Відмінно	A
82 – 89	Добре	B
74 – 81		C
64 – 73	Задовільно	D
60 – 63		E
1 – 59	Незадовільно	FX

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

11. Рекомендована література

11.1. Основна

1. Калюжний А. В. Шахрайство з фінансовими ресурсами / А.В. Калюжний. – Одеса : Приста, 2014. – 215 с.
2. Катасонов В. Золотой лохотрон. Новый мировой порядок как финансовая пирамида / В. Катасонов. – Москва: Алгоритм, 2013. – 288 с.
3. Князев С. М. Розслідування шахрайства, вчиненого способом фінансової піраміди / С. М. Князев. – Дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09, Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2012. – 190 с.
4. Лежава А. Крах денег или Как защитить сбережения в условиях кризиса / А. Лежава. – Москва : Книжный мир, 2010. – 288 с.
5. Лученок А. И. Мошенничество в бизнесе / А. И. Лученок. – Минск : Амалфея, 1997. – 272 с.
6. Савченко А. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство в Україні та за кордоном: порівняльно-правове дослідження : монографія / А. В. Савченко, Ю. Л. Шуляк. – Київ : Вид. ТОВ "НВП "Інтерсервіс", 2013. – 216 с.
7. Сотникова Л. В. Мошенничество с финансовой отчетностью: выявление и предупреждение / Л. В. Сотникова. – Москва : Изд. "Бухгалтерский учет", 2011. – 208 с.

11.2. Додаткова

8. Андрущенко Л. В. Страхове шахрайство при здійсненні експортно-імпортних операцій / Л. В. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – № 16. – С. 251–257.
9. Банах С. Шахрайство, вчинене способом фінансової піраміди (українські реалії) / С. Банах, А. Немоскальов // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Вип. 3 (7). – С. 74–77.
10. Белицкий В. Ю. Криминалистические аспекты предварительного расследования и судебного разбирательства мошенничеств, совершенных по принципу "финансовых пирамид" / В. Ю. Белицкий. – Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09, Томский гос. ун-т. – Томск, 2008. – 239 с.

11. Бобров Є. А. Аналіз діяльності неконтрольованих інвестиційних схем / Є. А. Бобров // Фінанси України. – 2013. – № 4. – С. 98–105.
12. Брюханов М. Ю. Фальсификация финансовой отчетности: обнаружение и предотвращение / М. Ю. Брюханов. – Дис. ... канд. экон. наук : 08.00.12, Финансовая академия при Правительстве Российской Федерации. – Москва, 2009. – 198 с.
13. Бюджетное возмещение и махинации с НДС : учеб. пособ. для вузов / В. Н. Бесчастный, В. И. Лазуренко . – Донец. юрид. ин-т. – Донецк : Норд-Пресс, 2008. – 689 с.
14. Василичук В. І. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель / В. І. Василичук, В. Р. Сливенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 112–119.
15. Голютяк-Пенкальська М. В. Податкові шахрайства у сфері ПДВ і способи боротьби з ними у країнах Європейського Союзу / М. В. Голютяк-Пенкальська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. – 2016. – Вип. 40. Том 1. – С. 140–144.
16. Дикий О. В. Недосконалість законодавчого регулювання відносин у сфері обороту житлової нерухомості в Україні як фактор породження і самовідтворення злочинності у вказаній сфері / О. В. Дикий // Молодий вчений. – 2016. – № 1 (28), част. 2. – С. 40–43.
17. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура / Є. В. Додін // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 361–375.
18. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко та ін. – Київ, 2012 – 226 с.
19. Емельянов В. М. Энциклопедия начинающего предпринимателя: Практические рекомендации – Москва : Бук-пресс, 2006. – 816 с.
20. Ємельянов М. В. Об'єктивна та суб'єктивна сторона шахрайства / М. В. Ємельянов // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 184–189.
21. Ємельянов М. В. Поняття та види шахрайства за кримінальним кодексом України / М. В. Ємельянов // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 164–168.
22. Жилкина М. С. Страховое мошенничество: Правовая оценка, практика выявления и методы пресечения / М. С. Жилкина. – Москва : Волтерс Клувер, 2005. – 192 с.
23. Зубок М. І. Протидія шахрайству в системі економічної безпеки банку / М. І. Зубок, С. М. Яременко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 191–202.

24. Калюжний Р. А. Окремі питання протидії шахрайству у сфері страхування / Р. А. Калюжний, В. Д. Гавловський, І. Г. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – Вип. 17. – С. 57–68.

25. Каменський Д. В. Фінансове шахрайство у США : деякі питання кримінальної відповідальності / Д. В. Каменський // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 379–385.

26. Князев С.М. Фінансова піраміда: поняття та криміналістичні ознаки / С. М. Князев // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 1. – С.204–211.

27. Коваленко П. М. Про деякі проблеми сплати податків, боротьби з шахрайством у сфері нотаріату, впорядкування платежів та декриміналізацію справляння плати при вчиненні нотаріальних дій / П. М. Коваленко // Юридична наука. – 2014. – № 9. – С. 41–47.

28. Крейнин В. Конец утопии. Взлет и крах финансовой пирамиды / В. Крейнин. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 183 с.

29. Кришевич О. В. Відповідальність за шахрайство у кримінальному праві Англії / О. В. Кришевич // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Вип. 2, том 4. – С. 29–34.

30. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Франції та Німеччини / О. В. Кришевич // Право і суспільство. – 2014. – № 6–1, ч. 2. – С. 273–277.

31. Кришевич О. В. Шахрайство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства / О. В. Кришевич // Юридичний вісник. – 2010. – № 2 (15). – С. 76–80.

32. Кротков А. П. Все великие аферы, мошенничества и финансовые пирамиды: от Калиостро до Мавроди / А. П. Кротков. – Москва, 2010. – 256 с.

33. Кучерова Г. Ю. Закордонний досвід стратегічного розвитку податкової свідомості громадян європейської спільноти / Г. Ю. Кучерова // Управління економікою : теорія та практика. – 2015. – № 7. – С. 271–280.

34. Левшиц Д. Ю. Уголовная ответственность за финансовое мошенничество по законодательству России и зарубежных стран / Д. Ю. Левшиц. – Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08, Московский гос. Лингвистический ун-т. – Москва, 2007. – 217 с.

35. Маковоз О. С. Система захисту інформації платіжних карт в Україні / О. С. Маковоз, Т. С. Передерій, Чмирь А. Ю. // Вісник Кам'я-

нець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2017. – № 12. – С. 140–150.

36. Меденцев А. М. Способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель / А. М. Меденцев // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. – 2015. – № 1151, вип. 19. – С. 205–208.

37. Мельник З. Ю. Баланси підприємств та їх фальсифікації: історичний аспект / З. Ю. Мельник // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 53–57.

38. Мельник С. С. Класифікація фінансового шахрайства в комерційному банку / С. С. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки". – 2017. – Вип. 23, част. 3. – С. 89–92.

39. Мельник С. С. Сутність фінансового шахрайства в комерційному банку / С. С. Мельник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2006. – Вип. 6., част. 2. – С. 91–95.

40. Михальчишина Л. Г. Внутрішній аудит у запобіганні помилок і шахрайства на підприємстві / Л. Г. Михальчишина, В. В. Калашник // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 2 (64). – С. 94 – 99.

41. Носенко М. С. Шахрайство в сфері автострашування та методи боротьби з ним / М. С. Носенко, Л. Г. Мочона // Економіка та держава. – 2012. – № 5. – С. 113–115.

42. Особливості розслідування шахрайств, учинених у сфері функціонування електронних розрахунків: методичні рекомендації / А. І. Анапольська, В. В. Коваленко, Р. В. Корякін та ін. – Луганськ, 2010. – 56 с.

43. Пашко П. В. Митна складова в системі економічної безпеки держави / П. В. Пашко, О. І. Скороход // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 101–105.

44. Пластун В. Л. Проблеми страхового шахрайства та практика його уникнення / В. Л. Пластун // Економіка: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць. Випуск 254 : в 6 т. Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 477–488.

45. Приказюк Н. В. Зарубіжний досвід організації боротьби з шахрайством у страховій системі / Н. В. Приказюк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія", серія "Економіка". 2016. – Вип. 2 (30). – С. 98–102.

46. Проблеми удосконалення законодавства та практики протидії податковим злочинам: монографія / А. В. Головач та ін. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2013. – 200 с.

47. Рац О. М. Дослідження особливостей організації фрод-моніторингу в системі управління економічною безпекою банку / О. М. Рац // Комунальне господарство міст. – 2016. – Вип. 127. – С. 33–38.

48. Скібіцький О. М. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посіб. / О. М. Скібіцький, В. В. Матвеев, Л. І. Скібіцька. – Київ : Кондор, 2011. – 912 с.

49. Тарасова О. В. Удосконалення законодавства щодо кримінальної відповідальності за шахрайство, учинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 Кримінального кодексу України) / О. В. Тарасова // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 72. – С. 481–488.

50. Філоненко Г. Г. Міжнародне співробітництво при розслідуванні ухилення від сплати податку на прибуток / Г. Г. Філоненко // Європейські перспективи. – 2013. – № 10. – С. 162–169.

51. Чернишов Г. М. До питання визначення фінансового шахрайства / Г. М. Чернишов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". – 2014. – Вип. 26. – С. 230–234.

52. Чернявський С. С. Законодавче забезпечення протидії створенню в Україні "фінансових пірамід" / С. С. Чернявський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 3–13.

53. Шервадзе Л. Шахрайство та протидія йому у сфері страхування життя. Методи протидії шахрайству на ринку страхових послуг / Л. Шервадзе // Український семінар-практикум, 11 лютого 2011 р. – Київ, 2011. – С. 65 – 69.

54. Шірінян Л. В. Страхове детективне агентство як необхідний елемент механізму безпеки і протидії страховому шахрайству / Л. В. Шірінян // Економіка та право. – 2012. – № 1. – С. 143–148.

55. Шірінян Л. В. Страхове шахрайство – економіко-правові аспекти, індикатори і шляхи боротьби / Л. В. Шірінян // Економіка і право. – 2010. – № 3. – С. 148–153.

56. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження / Ю. Л. Шуляк. – Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08, Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2011. – 275 с.

57. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність і покарання за шахрайство в республіці Індія: зарубіжний досвід / Ю. Л. Шуляк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 6–1, т. 2. – С. 178–180.

58. Ямненко Т. М. Зловживання правом у бюджетних правовідносинах / Т. М. Ямненко // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 249–251.

59. Ярмоленко Ю. В "Фінансова піраміда" як юридична та економічна категорія / Ю. В. Ярмоленко // Наше право. – 2014. – № 1. – С. 181–185.

11.3. Інформаційні ресурси

60. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

61. Гарнага Є. В. Розробка комплексної програми дій для боротьби з шахрайством на підприємстві [Електронний ресурс] / Є. В. Гарнага // Ефективна економіка. – 2011. – № 8. – Режим доступу : <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=662>.

62. Звіт про методи боротьби з корупцією у сфері державних закупівель: передовий міжнародний досвід [Електронний ресурс] / А. Каліна, В. Деревянкін, С. Брун-Нільсен та ін. – 2015. – Режим доступу : <http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/Report-on-anti-corruption-UKR1.pdf>.

63. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

64. Одарюк А. Корупція в бізнесі: схеми відкатів / А. Одарюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/215511/koruptsiya-v-biznesi-shemy-vidkativ>.

65. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

66. Офіційний веб-сайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua>.

67. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України.– Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

68. Практика розгляду судами справ про злочини проти власності: узагальнення, підготовлене суддею Верховного Суду України С. М. Міщенком і головним консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України В. В. Антощуком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/-vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/3af3a5e49be5a700c225757f004bae1c?OpenDocument>.

69. Про заборону фінансових пірамід в Україні : Проект Закону України від 02.04.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52411&pf35401=316904>.

70. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12.07.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

11.4. Методичне забезпечення

71. Юшко С. В. Протидія фінансовим шахрайствам : опорний конспект лекцій [Електронний ресурс] / С. В. Юшко. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=2218>.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Протидія фінансовим шахрайствам" за Національною рамкою кваліфікацій

46

Складові компетентності, яка формується в межах теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Сутність шахрайства та його ознаки					
Здатність аналізувати та давати оцінку вітчизняному та закордонному досвіду становлення і розвитку знань про фінансові шахрайства	Визначення сутності категорій "шахрайство" та "фінансове шахрайство". Класифікація шахрайств за різними ознаками. Психологічний механізм реалізації злочинного діяння (діяльності)	Поняття шахрайства. Об'єктивна та суб'єктивна сторони шахрайства. Ознаки шахрайств. Мотивація шахрайства. Форми та види шахрайства	Виявляти ознаки шахрайських дій з боку окремих осіб чи груп осіб	Презентувати результати дослідження сучасних знань про фінансові шахрайства	Здатність самостійно ідентифікувати фінансові злочини
Тема 2. Фінансові шахрайства в банківській сфері та способи протидії їм					
Здатність виявляти фінансові шахрайства в банківській сфері та пропонувати способи протидії їм	Визначення особливостей вчинення шахрайських дій у банківській сфері. Класифікація шахрайств. Політика запобігання шахрайствам	Поняття фінансових шахрайств у банківській сфері. Характеристика шахрайств у банківській сфері за суб'єктом їх вчинення. Способи протидії шахрайствам	Виявляти наявність шахрайських дій з боку працівників, власників та керівників банку	Володіння технологіями спілкування з представниками банківського бізнесу	Здатність відстежувати шахрайські дії у банківській сфері; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам
Тема 3. Фінансові шахрайства у сфері страхування					
Здатність виявляти фінансові шахрайства у сфері страхування та пропонувати способи їх уникнення	Визначення особливостей вчинення страхових шахрайств. Класифікація страхових шахрайств. Прояви розвитку страхового шахрайства. Місце громадських організацій у боротьбі зі страховим шахрайством	Поняття страхового шахрайства. Характеристика шахрайств у сфері страхування за суб'єктом їх вчинення. Способи виявлення та уникнення страхових шахрайств	Виявляти наявність шахрайських дій із боку страхових компаній, страхових посередників, страховальників	Формування здатності спілкування з учасниками страхового ринку	Здатність відстежувати шахрайські дії у сфері страхування; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам

1	2	3	4	5	6
Тема 4. Протидія шахрайствам у діяльності підприємства					
Здатність виявляти фінансові шахрайства в діяльності підприємств та пропонувати способи протидії їм	Визначення особливостей вчинення шахрайств на підприємствах. Основні мотиви вчинення шахрайств. Класифікація страхових шахрайств. Внутрішній аудит як спосіб запобігання шахрайств на підприємстві	Шахрайські операції на підприємствах. Характеристика шахрайств у діяльності підприємств за суб'єктом їх вчинення. Основні прийоми протидії шахрайствам	Виявляти наявність шахрайських дій із боку найманих працівників, менеджерів клієнтів, постачальників підприємства	Формування здатності до комунікативного контакту з представниками реального бізнесу	Здатність відстежувати шахрайства в діяльності підприємств; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам
Тема 5. Шахрайства з фінансовою звітністю, способи їх виявлення та попередження					
Здатність виявляти наявність фальсифікацій у фінансовій звітності суб'єктів господарювання	Визначення економічної природи фальсифікацій фінансової звітності. Втрапи від фальсифікацій. Роль внутрішнього та зовнішнього аудиту у виявленні фальсифікацій	Фальсифікація фінансової звітності. Ознаки шахрайств зі звітністю. Способи фальсифікації звітності. Наслідки фальсифікації фінансової звітності. Методи виявлення фальсифікацій	Виявляти наявність шахрайських дій та маніпуляцій з фінансовою звітністю	Володіння технологіями спілкування з фахівцями аудиторських служб	Здатність відстежувати шахрайські дії з фінансовою звітністю економічних суб'єктів; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам
Тема 6. Шахрайства в бюджетно-податковій сфері					
Здатність виявляти фінансові шахрайства в бюджетно-податковій сфері та пропонувати способи боротьби зі зловживаннями з боку окремих осіб чи їх груп	Визначення особливостей вчинення шахрайств у бюджетно-податковій сфері. Способи зниження ризиків виникнення шахрайств у бюджетно-податковій сфері	Шахрайства у бюджетній сфері. Шахрайства у сфері публічних закупівель. Шахрайства у податковій сфері. Митне шахрайство. Способи боротьби з шахраями	Виявляти наявність шахрайських дій з боку осіб, наділених бюджетними повноваженнями, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів	Володіння технологіями спілкування з фахівцями контрольних органів, головними розпорядниками бюджетних коштів, представниками фінансових управлінь	Здатність відстежувати шахрайські дії в бюджетно-податковій сфері; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам

Закінчення додатка А
Закінчення табл. А.1

1	2	3	4	5	6
Тема 7. Шахрайства, вчинені способом створення фінансової піраміди					
Здатність оцінювати світовий досвід заволодіння коштами способом створення фінансової піраміди	Визначення особливостей фінансової піраміди. Характеристика основних злочинних технологій заволодіння чужими коштами. Роль держави у захисті громадян та фінансової системи від фінансових пірамід	Поняття та ознаки фінансової піраміди. Характеристика основних злочинних технологій заволодіння коштами. Різновиди фінансових пірамід і наслідки їх створення	Виявляти ознаки шахрайських дій з боку окремих осіб та пропонувати способи протидії їм	Володіння технологіями спілкування з фахівцями контрольних органів	Здатність ідентифікувати фінансові злочини; відповідальність за якість наданих рекомендацій щодо протидії шахрайствам
Тема 8. Відповідальність за вчинення шахрайств					
Здатність працювати з нормативно-правовою базою з питань встановлення відповідальності за вчинення шахрайств	Визначення відповідальності за вчинення шахрайств. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства в контексті шахрайства	Відповідальність за вчинення шахрайств за законодавством України та закордонних країн. Аналіз чинної практики притягнення до відповідальності за вчинення шахрайств. Напрями удосконалення українського законодавства у питаннях відповідальності за вчинення шахрайств	Працювати з нормативно-правовою базою з питань встановлення відповідальності за вчинення шахрайств	Володіння технологіями спілкування з фахівцями контрольних органів	Здатність самостійно ідентифікувати фінансові злочини та визначати покарання за них

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	7
4. Структура навчальної дисципліни.....	13
5. Теми та плани семінарських занять.....	14
6. Самостійна робота.....	17
6.1. Контрольні запитання для самодіагностики	20
7. Індивідуально-консультативна робота	24
8. Методи навчання	25
9. Методи контролю	28
10. Розподіл балів, які отримують студенти	32
11. Рекомендована література.....	39
11.1. Основна	39
11.2. Додаткова	39
11.3. Інформаційні ресурси.....	44
11.4. Методичне забезпечення	45
Додатки.....	46

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ПРОТИДІЯ ФІНАНСОВИМ ШАХРАЙСТВАМ

**Робоча програма
для студентів усіх спеціальностей
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Юшко** Сергій Васильович

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *К. І. Шовкова*

Коректор *Т. А. Маркова*

План 2018 р. Поз. № 47 ЕВ. Обсяг 50 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*